

Lámhainní Fada an Rí Liam c.1690

Ní gnathlámhainní fada iad seo. Ba le rí iad. Ba é ainm an rí Liam Oráiste agus thug sé na lámhainní fada seo do Sir John Dillon mar chomhartha buíochais i leith stopadh ina theach i Lios Muilinn, Co. na Mí, dhá lá tar éis mórchatha i mí Iúil 1690.

Is dócha go raibh spionn maith ar Liam. Tar éis an tsaol, bhí sé díreach i ndiaidh bua mór a fháil ar a namhaid, Rí Séamas II Shasana, gar don Bhóinn. Ba chúirtéis í bronntanas a thabhairt, ar ndóigh, agus bheadh lúcháir ar John Dillon bronntanas a fháil ón Rí é féin.

Throid Liam agus Séamas sa chath. Le fírinne, bhí Liam é féin i gceannas ar an marcshlua. Is minic a tugadh lámhainní fada mar bhronntanais an tráth sin agus, cá bhfios, b'fhéidir gur chaith Liam na cinn seo le linn an chatha mar go bhfuil an chuma orthu gur úsáideadh go minic iad.

Is dócha gurb é Cath na Bóinne an cath is cáiliúla dá bhfuil ann i stair na hÉireann. Is cinnte gurbh é an cath ba mhó é - bhí 36,000 saighdiúir ann ar thaobh Liam agus bhí 25,000 saighdiúir ann ar thaobh Shéamais.

Meastar go raibh siad ag troid chun smacht a fháil ar an oileán agus ar chúrsaí reiligiúin freisin. Cé gur Chríostaithe iad an bheirt acu, ba Chaitliceach é Séamas agus ba Phrotastúnach é Liam.

Bhí Séamas ag iarraidh Éire a úsáid mar bhonn chun an ríchathaoir a thógáil ar ais i Sasana tar éis do Liam é a chur as seilbh dhá bhliain roimhe sin. Agus, ar ndóigh, bhí Liam ag iarraidh stop a chur leis sin.

Ach bhí an cogadh in Éirinn ina chuid de choimhlint níos mó san Eoraip chun cur i gcoinne Louis XIV na Fraince arbh é an rialtóir ba chumhachtaí san Eoraip é an tráth sin.

Dá bhrí sin, bhí cúrsaí an-chasta ar fad.

Dar le daoine, bhí Liam ag troid ar son cúis Phrotastúnach ós rud é go raibh sé ag cur i gcoinne Louis a cheap gur rialtóir mór Caitliceach é féin agus go raibh sé i gcoinne an Phrotastúnachais. Ach bhí Pápa na Róimhe, a bhí i gcoimhlint le Louis an tráth sin, i measc lucht tacaíochta Liam.

Os a choinne sin, dar le daoine eile bhí Séamas ag troid ar son cúis Chaitliceach. Ach, i measc a lucht tacaíochta, bhí líon mór Protastúnach ardchéime ann nach raibh sásta gur cuireadh rí a bhí i réim as oifig dhá bhliain roimhe sin.

Dá bhrí sin, bhí an Eoraip bainteach go mór leis an gcogadh seo agus is léir sin mar gheall ar an líon saighdiúirí as an Ísiltír, as an Danmhairg, as an nGearmáin, as an Iorua, as an bhFrainc agus as an bPolainn, in éineacht le saighdiúirí Éireannacha agus Briotanacha, a bhí páirteach sa chath.

De bhreis air sin, bhí cúrsaí teaghlaigh i gceist freisin. Ba é Liam nia Shéamais ach, ina theannta sin, ba é a chliamhain é freisin mar go raibh sé pósta le hiníon Shéamais, Máire.

Tar éis an chatha, d'éirigh le Séamas cúlú agus an chuid is mó dá arm in éineacht leis. D'fhill sé ar an bhFrainc (áit as ar tháinig sé i dtosach báire) agus d'fhág sé an chuid is mó dá shaighdiúirí chun troid a dhéanamh i gcathanna eile.

Dá bhrí sin, níor chath cinntitheach é Cath na Bóinne. Níor chuir sé deireadh leis an gcogadh faoi smacht ar Éirinn. Bhí Cath Eachroma, a tharla bliain ina dhiaidh sin i mí Iúil 1691, i bhfad níos fuilte agus bhí sé níos críochnaithí.

Cé nach raibh sé cinntitheach, ceapadh riamh gur bhua é Cath na Bóinne don chúis Phrotastúnach agus tá mealladh cumhachtach ag baint leis ós rud é go raibh an dá rí i láthair. Bua miotasach atá ann, beagnach, agus daoine ag caint faoi ó ghlúin go glúin.